

VJEKOSLAV CVRLJE, *Vatikan u suvremenom svijetu*,
školska knjiga, Zagreb, 1980, VIII + 390 str.

Vjekoslav Cvrnje, bivši ambasador SFRJ pri Svetoj Stolici, pojavio se ove godine pred čitateljskom javnošću knjigom o Vatikanu i njegovim problemima, težnjama, uspjesima i neuspjesima u suvremenom svijetu.

Autor je pokušao analitički prikazati djelatnosti Vatikana posljednjih dvadesetak godina, tj. u razdoblju pontifikata dvojice znamenitih papa — Ivana XXIII i Pavla VI. Premda je autor odlučio pokloniti najviše pažnje upravo djelatnosti te dvojice papa, nije mogao a da ne iznese barem sumarni pregled važnijih zbivanja i problema u povijesti Katoličke crkve koji su se zbili nekoliko desetaka godina prije dolaska pape Ivana XXIII i neposredno poslije smrti pape Pavla VI. Na prvih pedesetak stranica autor je prikazao djelatnosti Vatikana u razdoblju od druge polovice XIX stoljeća pa sve do 1945. godine, to jest do kraja drugoga svjetskog rata. Taj je period, zapravo, poslužio autoru samo kao uvod pomoću kojeg je nastojao rasvijetliti mnoge suvremene probleme Katoličke crkve; no autor se ipak nije upuštao u dublje analize političkih djelovanja i misaonih gibanja u okviru Crkve u tom razdoblju. Cvrnje se zadržao samo na onim događajima koji su jasno pokazivali konzervativizam i reakcionarni stav Rimske kurije prema progresivnim tendencijama razvoja čovječanstva. Riječ je ponajprije o stavu Vatikana prema oktobarskoj revoluciji u Rusiji i o odnosu Pija XII prema komunizmu i fašizmu.

Značajno je da autor posvećuje relativno dosta mjesta problematici odnosa između Vatikana i katoličkog episkopata u Jugoslaviji. U poglavlju Katolička crkva i NDH (41–53) Cvrnje daje prikaz neprijateljske djelatnosti visokog katoličkog klera u tom razdoblju i prostoru. Osobitu pažnju poklonio je djelatnosti zagrebačkog nadbiskupa dra Alojzija Stepinca. Osim toga, autor pokušava unijeti više svjetlosti u dvostruku igru Vatikana u vezi s priznavanjem ustaške NDH. Cvrnje ističe da Vatikan nikada nije de jure priznao NDH, ali da svi međusobni odnosi više nego jasno pokazuju da je Vatikan de facto priznao legitimnost NDH.

Događaji vezani za Vatikan u periodu poslije drugoga svjetskog rata zauzimaju gotovo punih 350 stranica.

Glavni dio knjige počinje prikazom papine koncepcije o demokrićanskoj Evropi, tj. prikazom konzervativne koncepcije koja se osniva na nastojanju crkvenih velikodostojnika da se aktivno upliću u politiku država, u kojima je Katolička crkva snažno institucionalizirana.

Kao prijelomnu točku u poslijeratnom razvoju Katoličke crkve Cvrnje navodi silazak Pija XII s papinske stolice (1958). Kraj pontifikata Pija XII, prema autorovu mišljenju, nije samo odlazak izrazito konzervativnog i fanatično anti-komunistički orijentiranog pape, već je ujedno i kraj jedne epohe, čija je karakteristika bio odlučan otpor svakom progresu.

Dolazak Roncallija — Ivana XXIII — autor označava kao početak nove epohe, u kojoj je učinjen veliki zaokret u djelatnosti i ulozi Crkve u suvremenom svijetu.

Papa Ivan XXIII, kaže Cvrlje, ostat će glasovit po tome što je sazvao Drugi vatikanski koncil. Sazivom Koncila Ivan XXIII je izvršio jedan od najvećih zao-kreta u povijesti Katoličke crkve.

Drugi vatikanski koncil, ističe se u knjizi, otvorio je nove putove i mogućnosti neophodne za daljnji pozitivni razvoj Crkve u suvremenom svijetu. Kao jedna od najznačajnijih tekovina Drugoga vatikanskog koncila izdvaja se započinjanje ekumenskog dijaloga s drugim kršćanskim vjerskim zajednicama. Novi smjer Katoličke crkve nije se zadržao samo na stvarima spiritualnog karaktera. Kao potvrdu toga Cvrlje navodi događaje vezane za svjetovnu djelatnost Ivana XXIII. Naime, riječ je o politici mira za koju se je papa Ivan XXIII zalagao za vrijeme svoga života, a osobito kao poglavar Katoličke crkve. Kao najizrazitiji primjer papine politike autor navodi kubansku krizu, u kojoj je papa odigrao tešku i odgovornu ulogu posrednika između SSSR-a i SAD.

Papa Ivan XXIII, nastavlja Cvrlje, stekao je velike zasluge time što je ekumen-ski dijalog s nekatoličkim kršćanima i nekršćanskim religijama proširio i na nevjernike, i što je zauzeo novi stav prema ljevičarskim ideologijama, a naročito prema socijalizmu. Takva politika Ivana XXIII nazvana je »utopijom«, no kako naglašava autor knjige, upravo ta »utopija« postala je službenom politikom Vatikana. Za pontifikata Pavla VI ta je politika počela pokazivati svoje prve plodove, i to naročito u odnosima između Crkve i socijalističkih zemalja.

Druga središnja ličnost knjige jest upravo spomenuti papa Pavle VI (Giovanni Battista Montini). Jedna od najvažnijih i najdalekosežnijih odluka što je morao donijeti novi papa bila je odluka o nastavljanju Koncila.

Autor pridaje veliku važnost ekumenističkoj akciji Pavla VI. Osim dijaloga što ga je taj papa vodio s nekatoličkim kršćanima, Cvrlje osobito ističe njegovo zala-ganje oko dijaloga Crkve s ateistima. Tu su osobito značajni dijalozi katolika i komunista u Italiji i Francuskoj.

Posebno poglavlje ove knjige posvećeno je međunarodnoj politici Vatikana. U vatikanskoj međunarodnoj politici najistaknutije mjesto, prema mišljenju autora, zauzima tzv. istočna politika Vatikana, tj. odnos Svete Stolice i socijalističkih zemalja u okviru istočnog bloka.

Vatikanska politika nije se zadržala samo na starom kontinentu. Suvremeni svijet postavio je pred nju zadatak da se otvori i prema zemljama u razvoju. Baveći se problemom Vatikana i zemalja u razvoju, Cvrlje posebno ističe problematiku vezanu za crkvu u Latinskoj Americi.

Pontifikat Pavla VI, kako to ističe autor, imao je veliku važnost za razvoj pozitivnih odnosa između SFRJ i Svete Stolice. U tom razdoblju regulirani su odnosi između Crkve i države; ponovno su uspostavljeni prekinuti diplomatski odnosi.

Budući da je poštovao kronološki red, autor je na kraju knjige pokušao dati prikaz dosadašnje djelatnosti Ivana Pavla II, sadašnjeg poglavara rimokatoličke crkve. Pri tome se ne upušta u davanje definitivnih ocjena o ulozi i značaju no-voga pape, što je i razumljivo, jer je od stupanja poljskog kardinala Wojtyła na papinski prijesto prošlo tek vrlo malo vremena.

Svojom knjigom »Vatikan u suvremenom svijetu« Vjekoslav Cvrlje je ispunio veliku prazninu u našoj publicističkoj literaturi koja se bavi problematikom katoličke crkve.

Temeljeći svoj rad na literaturi i suvremenom tisku, a mnogo manje na izvornoj građi, autor je iznio mnoge zanimljive podatke i mišljenja. Nemogućnost da se dođe do svih relevantnih izvora, koji bi omogućili bolji uvid u zbivanja u Crkvi i oko nje, sigurno je velik hendikep za pisca knjige. No unatoč tome autor je uspio dati solidan prikaz najznačajnijih momenata u razvoju Katoličke crkve u suvremenom svijetu.

Zlatko Matijević

VOJO RAJČEVIĆ – SLOBODAN ŽARIĆ, *Revolucionarni omladinski pokret u Hrvatskoj, 1919/28, 1929/41 i 1941/48*, Zagreb, 1980, Naklada Centra društvenih djelatnosti Saveza socijalističke omladine Hrvatske (272 + 268 + 216 str.)

Kad se prije više od dvadeset godina pojavila u nas knjiga Voje Rajčevića »Studentski pokret na Zagrebačkom sveučilištu 1919–1941«, naišla je na dobar prijem. Istina, bilo je u njoj podosta nedorečenosti, našao se i poneki kritičar, ali je ona u tadašnjoj našoj historiografiji značila novu kvalitetu, nov način prikupljanja građe i tretiranja materije, ukratko, imala je znanstvenu čvrstinu i ozbiljnost. Sve je to bio rezultat dobro postavljenog rada putem sistematskog skupljanja građe u Institutu za historiju radničkog pokreta Hrvatske i profesionalnog rješavanja ovog zaista teškog problema.

Na ovako dobro postavljenim temeljima već afirmirani mladi znanstvenik Vojo Rajčević nastavio je započeti posao i u jubilarnim godinama Partije, SKOJ-a i Sindikata obdario nas – zajedno sa svojim mladim suradnikom Slobodanom Žarićem – s tri toma povijesti revolucionarnoga omladinskog pokreta u Hrvatskoj, tj. iznenadio nas svojom doktorskom radnjom pisanom na tu temu. Namjena cjelokupnog djela, kako to piše u uvodnoj riječi urednik Inoslav Bešker, bila je dvostruka: »... da se barem ove godine, o šezdesetoj obljetnici SKOJ-a, odužimo pokoljenjima znanih i neznanih pripadnika revolucionarnoga omladinskog pokreta, boraca i junaka... prvim znanstvenim radovima koji se bave političko povijesnom cjelokupnošću tog pokreta u Hrvatskoj i okolnosti u kojima je nicao i sazrijevao; nadalje da se istodobno današnjoj omladini pruži pristupačno povijesno štivo o njezinu vlastitu revolucionarnom korijenju.« Pitanje je koliko su i kako autori u tome uspjeli?

Kada je riječ o prvom cilju, naime da se dade naučno djelo na temu revolucionarnog omladinskog pokreta u Hrvatskoj u navedenom periodu, on je postignut, a u nekim poglavljima možda i premašen. Naime, V. Rajčević, pa i Žarić, sistematski su obradili golemu građu, pregledali niz dokumenata koji se nalaze u dvadesetak naših arhivskih ustanova, kod privatnika i drugdje, preslušali i saslušali stotine svjedoka i još živih sudionika pojedinih akcija, pročitali svu moguću periodičku štampu, svaki letak, pa se ukratko može reći da knjige vrve podacima i bilješkama, koje ponekad zauzimaju i više prostora od samog teksta. Tako je, na primjer, V. Rajčević, polazeći sa stajališta da je »revolucionarni omladinski pokret sastavni i nerazdvojni dio komunističkog pokreta u Jugoslaviji, odnosno